

Verdensborger i Danmark

AF KAREN RISAGER

Danskundervisningen for indvandrere er en meget vigtig indgang til det danske samfund. Den hjælper indvandrerne på vej med et sprog der har sine svære sider, og her tænker jeg først og fremmest på udtalen. Men den gør mere end det. Den sender signaler om menneskesyn og samfundssyn, om Danmark og om det danske sprog. Det sker løbende ved den måde den er organiseret på, og ved de emner den tager op. Og da danskundervisningen som regel er den eneste undervisning indvandrerne får i starten af integrationsforløbet, er det afgørende hvad den indeholder.

Loven om danskundervisningen siger at undervisningen skal udvikle deltagernes bevidsthed om dansk kultur og herigennem medvirke til at de kan fungere i det danske samfund. Det rejser selvfølgelig straks spørgsmålet om hvad dansk kultur er, og hvad det vil sige at fungere i det danske samfund. At der er mange svar på disse spørgsmål, ved alle. Jeg vil godt give mit bud på et (kort) svar, og jeg vil også fortælle lidt om hvad det betyder for danskundervisningen.

FELTARBEJDE UDEN FOR KLASSEVÆRELSET

Gå over i det lokale supermarked og se på hylderne: Hvilke varer er placeret længst væk fra kasserne, og hvilke er placeret nærmest? Sådan kunne en "lektie" lyde i danskundervisningen, og den kunne fortsætte: Kom så tilbage i næste time og fortæl resten af klassen om det, og lad os snakke om de forskellige navne på varerne, om

hvad varerne bruges til, hvordan de er indpakket og hvad de koster. Måske har I fået nogle af de lokale reklameblade ind ad døren. Tag dem med og lad os kigge i dem! Så kan I også pege på de varer I ikke kender navnene på.

Sådan nogle indslag i undervisningen kan kædes direkte sammen med det sproglige: Deltagerne beskriver varerne på dansk, de tegner og fortæller, de bruger ord der betegner tal, farver, former, steder, tidspunkter, og de formulerer oplysninger, holdninger, formodninger og spørgsmål.

Dette er et eksempel på feltarbejde uden for klasseværelset. Der er fantastisk mange muligheder i den metode, og der er flere og flere dansklærere der bruger den, selv om der stadig er meget langt igen før alle bruger den eller har mulighed for det. Indvandrerne kan observere – og måske undre sig over – mange ting på gader og stræder, i butikker og på arbejdspladser, i familier og på offentlige kontorer. Og læreren kan selv lære meget af deltageres fremlæggelser!

Når man laver feltarbejde, bruger man sproget på en naturlig måde, og det kan være en god afløser for den en gang imellem lidt anstrengte samtale omkring en tekst. Man tvinges til at lægge mærke til livet omkring sig, og man kommer uvægerligt til at snakke med de andre på holdet om sine iagttagelser. Det kan der komme mange diskussioner ud af, afhængigt af det sproglige niveau. Deltagerne kan også lære skriftlig dansk på den måde: tage noter i felten, beskrive landskaber, bebyggelser og interiører, skrive dagbog osv. (jf. bl.a. Risager 1996, Gravgaard m.fl. 1999 a og b).

Feltmetoden lægger op til refleksion og sammenligning. Den bygger på et syn på indvandrerne som mennesker der allerede har et sprog og nogle meget væsentlige livserfaringer, som de skal have mulighed for at bruge produktivt. Måske har de mulighed for at bidrage til refleksionerne med foredrag med fotos, lysbilleder m.v.

fra deres oprindelseslande, hvilket også kan betyde et stort skub rent sprogligt.

HVORDAN BRUGER JEG DET DANSKE SPROG

PÅ ARBEJDSPLADSEN?

Hvad gør jeg hvis jeg ikke forstår en besked? Hvad skal jeg sige hvis jeg vil give en undskyldning? Kursisten har lige været på sin praktikplads og kommer tilbage til danskundervisningen og stiller dette spørgsmål. Her har vi et tilfælde hvor sprogcenteret samarbejder med nogle arbejdspladser om at gøre kursisternes danskundskaber bedre. Det er en kombination af danskundervisning og erhvervsarbejde/aktivering. På arbejdspladsen undersøger kursisten forskellige ting: Hvordan er hierarkiet på stedet? Hvad snakker man om i pauserne? Hvordan er kropssproget? I klassen snakker kursisterne løbende om iagttagelserne, om de uskrevne regler osv., og samtidig får de sproglig vejledning af læreren. De laver rollespil der ligner livet på arbejdspladsen. Denne model (der f.eks. er beskrevet i Frederiksen og Nielsen 1999) har meget for sig, og der er rigtig meget brug for materialer der kan understøtte denne kombination af formel og uformel læring.

PÅ BESØG I DEN ANDEN ENDE AF LANDET

Nogle dansklærere har prøvet at lave klasserejser mellem sprogcentre i forskellige dele af landet (jf. Parsons og Michelsen 1997). En lærer i Nordjylland kender f.eks. en lærer i Københavnsområdet, og de aftaler at deres hold besøger hinanden i løbet af året. De laver det til et helt projekt, hvor deres to hold arbejder med et fælles emne: "Forskellige måder at bo på". Holdene organiserer rejserne (det kræver også meget sprog) og kommer på besøg på hinandens skoler og i nogle tilfælde også i hinandens hjem. De lærer meget om boligudgifter, kommunal bolig- og trafikpolitik, væresteder

o.l. Mobilitet behøver ikke altid at være international for at være givende!

DET LOKALE LIV

Det, som indvandrerne går ud og observerer, er livet i bestemte miljøer, i bestemte kvarterer, mænd og kvinder, børn og gamle, folk fra forskellige sociale klasser og med forskellig etnisk baggrund. Det lokale liv. Og dette lokale liv er mere eller mindre internationalt – jeg har nævnt supermarkedet, men jeg kunne nævne grillbaren, tanken, biblioteket, biografen, bilværkstedet, møblerne og fødevarerne i hjemmet, fiskene i akvariet, programmerne i fjernsynet – you name it! Men det er under alle omstændigheder noget som man kunne betegne som “kultur- og samfundsforhold i Danmark”.

Indvandrerne har selvfølgelig også brug for at kende noget til det danske samfunds struktur, f.eks. det politiske system og uddannelsessystemet, relevante dele af lovgivningen, befolkningens etniske og sociale sammensætning osv. Og de har brug for at stifte bekendtskab med hvad danskerne mener med ordet “danskhed” og hvad de anser for at være typisk dansk (men det er der jo mange meninger om, som vi ved). Men det er godt at få denne indsigt på det generelle plan eksemplificeret (og måske modsagt) af erfaringerne på det lokale plan.

VERDENSBORGER I DANMARK

At fungere i det danske samfund er at fungere i et mere eller mindre internationaliseret samfund. Det er at kunne forholde sig til alle mulige indtryk fra nær og fjern, som kommer til os gennem medierne, på gaderne, gennem livet på uddannelsesstederne og på arbejdspladserne. Det er hvad jeg vil kalde interkulturel kompetence i egentlig forstand (jf. Risager 1999). Danskundervisningens vigtigste opgave er at lære deltagerne et godt og brugbart dansk, og

dertil at give dem en indføring i at fungere og udforme deres eget liv i dette samfund. Dertil er feltarbejdet velegnet; det kaster deltagerne ud i kompleksiteten, men giver dem også mulighed for at bearbejde dem i klassen bagefter. Vi er alle verdensborgere i Danmark, og det gælder både etniske danskere og de forskellige etniske minoriteter i Danmark.

INTERNATIONALISERINGEN ER ALTID LOKALT FORANKRET

Internationalisering er ikke ensbetydende med ensliggørelse. Den internationalisering vi lever med i Danmark, ser anderledes ud end den internationalisering man lever med i Italien, USA eller Japan. Danmark har haft sin særlige historie som stat og nation; Danmark har udviklet sine særlige institutioner, sin økonomi, sit erhvervsliv og sit marked på en måde der er delvis forskellig fra andre stater. At være borger i Danmark er at være international på den måde man nu er i Danmark. I danskundervisningen kan man f.eks. prøve at sammenligne internationaliseringen i deltagerens oprindelseslande og i Danmark. Mange ting kan nok genkendes: det lille supermarked, fjernsynet og radioen, internationale varemærker m.m. Nogle gange er der måske tale om direkte transnationale forbindelser: f.eks. danske varer i oprindelseslandet, eller varer derfra i Danmark. Danskundervisningen kan og bør beskæftige sig med både ligheder og forskelle: Den kan lægge vægt på de ligheder moderniseringen skaber rundt omkring i verden, og den kan lægge vægt på de lokale forskelle der også altid er (jf. f.eks. Hannerz 1996, Olwig og Hastrup 1997).

ENGELSK ER EN DEL AF DET INTERNATIONALISEREDE DANMARK

Man kan ikke klare sig i det moderne Danmark uden at kunne i hvert fald en smule engelsk. Flere og flere steder i det danske samfund bruger man engelsk i stedet for dansk, ikke bare i kommunikation med udlændinge, men for at signalisere modernitet, f.eks. i

mange ungdomsgrupper og i tv-reklamer (jf. Preislers store undersøgelse af engelsk i Danmark, Preisler 1999). Hvis man kommer til Danmark som indvandrer eller flygtning, og kan engelsk, har man et kæmpe forspring frem for dem der ikke kan engelsk, for det er ikke kun en praktisk nødvendighed at kunne engelsk, det er også forbundet med stor social prestige. I danskundervisningen kan man en gang imellem bruge engelsk som kommunikationssprog for at forklare nogle ting for dem der allerede kan engelsk. Men vi er faktisk også ved at nærme os en situation hvor det er en nødvendig del af danskundervisningen at undervise i engelsk!

Nogle gange kan det være svært at skelne mellem situationer hvor vi har at gøre med engelsk, og situationer hvor vi har at gøre med engelske ord og vendinger der er optaget i eller er på vej ind i det danske sprog. Det sidste er der som bekendt mange eksempler på (job, shopping, next stop, deadline, star-tour, e-mail, on-line, sight-seeing, osv. osv.), og de indgår naturligvis i danskundervisningen uden videre. Men hvad med længere udtryk som: "City Boat Center", "DFDS Seaways" og "Copenhagen Mermaids"? Når kursisterne er ude i felten, kan en opgave være at prøve at finde engelske ord rundt omkring, tage dem med hen i klassen, og snakke om brugen af dem. Men en sådan opgave kræver elementære engelskundskaber i forvejen: Hvordan kan man samle engelske ord sammen hvis man ikke kan identificere hvilke ord der er kommer fra engelsk? I det sproglige landskab i Danmark er der jo låneord fra mange sprog, og mange eksempler på kreative sprogblandinger (jf. min artikel: "Buy some petit souvenir aus Dänemark", Risager 1993).

DANSK ER ET INTERNATIONALT

KOMMUNIKATIONSSPROG I DE NORDISKE LANDE

Det danske sprog er en vigtig vej til integration som verdensborger i Danmark, men det er værd at huske på at dansk ikke bare bruges i

Danmark. De indvandrere der opnår en rigtig god beherskelse af dansk, får i en vis forstand hele det øvrige Norden med i købet (jf. Haberland 1993). Når de f.eks. skriver en bog på dansk, vil den også kunne læses af nordmænd og svenskere. Når de tager til Malmø, kan de bruge deres mundtlige danske dér, osv. Det danske sprog kan være kommunikationssprog mellem mange forskellige nationaliteter og etniske grupper med tilknytning til Norden. Tamiler i Danmark, samer i Norge og dansktalende grønlandere kan med lidt god vilje udveksle erfaringer på dansk, hhv. et tillempet "skandinavisk".

EN DANSKUNDERVISNING DER ER PERSONLIGT

OG KULTURELT VEDKOMMENDE

Der er ved at brede sig en opfattelse blandt lærerne, at danskundervisningen skal give deltagerne redskaber til selv at finde en vej i det danske samfund, selv at skabe sig en identitet og en fremtid på de givne betingelser der ikke altid er lige lette. Det er en god udvikling som jeg støtter.

Det er imidlertid ikke helt sikkert at denne opfattelse af en ny danskundervisning er de vises sten. Strengt taget opererer danskundervisningen uden at have nogen særlig omfattende viden om hvordan kursisterne og de tidligere kursister gerne vil have undervisningen. Det er afgørende vigtigt at vi får en sådan viden – som sikkert vil være kompleks og mangetydig, for hvem siger at alle de forskellige typer af kursister har den samme mening om den sag?

"Verdensborger i Danmark" er som bekendt titlen på en herlig digtsamling af Benny Andersen, hvor han bl.a. skriver:

Jeg blev konfirmeret i en religion
der stammer fra Mellemøsten
Voksede op med H. C. Andersens eventyr
såvel som med Grimms
og 1001 Nat

Aladdins vidunderlige lampe
Det flyvende tæppe
Sindbad Søfareren
Ali Baba og de fyrretyve røvere
Sesam Sesam luk dig op!

LITTERATUR

- ANDERSEN, BENNY, 1995. Verdensborger i Danmark og andre digte om danskere. København: Borgen.
- FREDERIKSEN, KAREN-MARGRETE OG ANNIE NIELSEN (RED.), 1999. Dansk på arbejde - arbejde på dansk. Uddannelsesstyrelsens temahæfteserie 40, København: Undervisningsministeriet.
- GRAVGAARD, LARS, TORBEN NIELSEN OG JUDITH PARSONS, 1999A. Historier om Benny. AOF Forlag.
- GRAVGAARD, LARS, TORBEN NIELSEN OG JUDITH PARSONS, 1999B. Brud med vaner. AOF Forlag.
- HABERLAND, HARTMUT, 1993. Probleme der "kleinen" Sprachen in der EG: Beispiel Dänisch. in: *Heteroglossia 5* (Quaderni dell'Istituto di Lingue Straniere. Università degli studi di Macerata), ss. 79-128.
- HANNERZ, ULF, 1996. *Transnational Connections. Culture, People, Places*. London and New York: Routledge.
- OLWIG, KAREN FOG OG KIRSTEN HASTRUP (EDS.), 1977. *Siting Culture. The shifting anthropological object*. London and New York: Routledge.
- PARSONS, JUDITH OG EMMA MICHELSEN, 1997. Danmark på kryds og tværs. Samarbejdsprojekt mellem to indvandrerskoler. in: *Sprogforum 8*, ss. 56-61.
- PREISLER, BENT, 1999. *Danskerne og det engelske sprog*. København: Roskilde Universitetsforlag.
- RISAGER, KAREN, 1993. Buy some petit souvenir aus Dänemark! Viden og bevidsthed om sprogmodet. in: Karen Risager, Anne Holmen og Anna Trosborg (red.). *Sproglig mangfoldighed – om sproglig viden og bevidsthed*. Association Danoise de Linguistique Appliquée, Roskilde Universitetscenter, ss. 30-42.
- RISAGER, KAREN, 1996. Eleven som etnograf. in: *Sprogforum 4*, ss. 49-54.

RISAGER, KAREN, 1999. Kulturtilegnelse og kulturundervisning. in: Anne Holmen og Karen Lund (red.) Studier i dansk som andetsprog. København: Akademisk Forlag, ss. 207-236.

KAREN RISAGER LEKTOR VED INSTITUT FOR SPROG OG KULTUR, RUC, CAND.MAG. I LINGVISTIK OG FRANSK. FORSKNINGSOMRÅDE: SPROG- OG KULTURPÆDAGOGIK SAMT SOCIOLINGVISTIK OG KULTURLINGVISTIK. MEDLEM AF REDAKTIONEN AF SPROGFORUM: TIDSSKRIFT FOR SPROG- OG KULTURPÆDAGOGIK. FORMAND FOR INFODOKS REPRÆSENTANTSKAB: INFORMATION- OG DOKUMENTATIONSCENTER FOR FREMMED- OG ANDET- SPROGSPÆDAGOGIK VED DANMARKS PÆDAGOGISKE BIBLIOTEK.

Blank side